

УДК 327.7((6-17):4ЄС)(045)

Шеремет О. В.

Національний авіаційний університет

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА СУСІДСТВА У ПІВНІЧНОАФРИКАНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

Статтю присвячено аналізу співробітництва країн Північної Африки з Європейським Союзом у рамках Європейської політики сусідства. Визначено сутність та принципи, механізми фінансування та напрями реалізації ЄПС. Представлено аналіз взаємної торгівлі ЄС та країн Північної Африки, специфіку їх співпраці в економічній площині та в рамках ЄПС. Установлено напрями модифікації ЄПС для північноафриканських партнерів ЄС.

Ключові слова: Європейська політика сусідства (ЄПС), країни Північної Африки, ЄС, ENP, торгівля.

Постановка проблеми. Тісні взаємини в економічній та політичній площині між країнами Європейського Союзу та країнами Північної Африки є історично обумовленими. На сьогодні північноафриканські держави зацікавлені переважно у тіснішій економічній інтеграції з ЄС у розрізі торговельного співробітництва, а саме доступі африканських товарів на європейські ринки. А експортно-імпорتنі операції – одна з найбільш розвинених сфер економічного співробітництва ЄС та країн Північної Африки.

Національні інтереси країн Євросоюзу у субрегіоні Північна Африка та роль ЄС як одного з лідерів глобальної геополітики зумовлюють специфіку зовнішньої політики ЄС стосовно країн-сусідів, щодо яких ЄС прагне закріпити за собою позицію не тільки основного торговельного партнера, а передусім цивілізаційного й економічного орієнтира розвитку, використовуючи для цього широкий інструментарій співробітництва, стрижневою основою якого є спеціально розроблена Європейська політика сусідства (ЄПС).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням, пов'язаним зі становленням та розвитком Європейського Союзу, його зовнішньої політики, у т. ч. у контексті розбудови взаємин із країнами-сусідами, присвячені праці низки українських науковців, серед яких можемо виокремити таких дослідників, як А.А. Грищенко, Д.О. Ільницький, А.О. Олефір, Є.Г. Панченко, А.М. Поручник, О.В. Сушко, С.І. Ткаченко, О.А. Федірко, В.В. Халаджи, В.І. Чужиков, Н.Л. Яковенко та ін.

Комплексний аналіз ЄПС здійснено європейськими експертами [2; 4; 6–8], які представили результати своїх досліджень на розгляд Європейському парламенту, Раді ЄС, Комітету ЄС із соціально-економічних питань та Комітету ЄС із питань регіонального розвитку.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження ЄПС українськими науковцями здебільшого пов'язані зі східним вектором зовнішньої політики ЄС та «Східним партнерством», тоді як недостатньо уваги приділено південному вектору та участі країн Північної Африки у ЄПС.

Мета статті полягає в аналізі специфіки взаємин ЄС та країн Північної Африки в рамках Європейської політики сусідства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Європейська політика сусідства (ЄПС) – інструмент співробітництва Європейського Союзу з південними та східними країнами-сусідами, метою якого є досягнення політичної асоціації та тісної економічної інтеграції.

Як основоположний принцип співпраці в рамках ЄПС ЄС визначає спільність інтересів та цін-

ностей – демократії, верховенства права, поваги до прав людини та соціальної згуртованості. І поглиблення економічної інтеграції Європейський Союз тісно пов'язує з успішністю реалізації планів дій та демократичними перетвореннями в країнах-партнерах, які включають вільне та чесне волевиявлення на виборах, свободу думки, зібрання та об'єднання (створення політичних партій, громадських організацій, профспілок тощо), незалежність судової системи, боротьбу з корупцією та демократичний контроль над збройними силами [1].

Поряд із тим протягом багатьох років у країнах Північної Африки ЄС вибудовував відносини з авторитарними режимами, яким частково було покладено край у ході «Арабської весни», що зумовило необхідність трансформації усталеної моделі співробітництва.

Співпраця країн-партнерів з ЄС у рамках ЄПС відбувається на основі Плану дій – двосторонньої угоди між ЄС та країною-сусідом, що визначає рамки співробітництва: погодження з країною-партнером плану проведення політичних та економічних реформ із виокремленням короткострокових (три роки) та середньострокових (п'ять років) пріоритетів співпраці. План дій складається з урахуванням потреб та потенціалу кожної окремої країни-партнера та інтересів ЄС і ґрунтується на Угоді про партнерство та співробітництво чи Угоді про асоціацію.

Європейська політика сусідства поширюється на 16 країн-сусідів, але тільки 12 із них є повноцінними партнерами ЄС, з якими погоджено плани дій. Серед країн Північної Африки повноцінними партнерами є Єгипет, Марокко та Туніс. З Алжиром ведуться переговори щодо підписання Плану дій. Співпраця з Лівією в рамках ЄПС практично не здійснюється, оскільки країна залишається поза більшістю ініціатив ЄПС.

Основне фінансування ЄПС надходить через інструмент ENI (The European Neighbourhood Instrument), який у 2014 р. прийшов на заміну інструменту фінансування ENPI (European Neighbourhood and Partnership Instrument). Бюджет ENI на 2014–2020 рр. – 15,4 млрд. євро, з яких країнам-партнерам у 2014 р. вже було надано 2,3 млрд. євро [2, с. 49]. Однак через ENI здійснюється фінансування й інших ініціатив ЄС, таких як «Союз для Середземномор'я» та «Східне партнерство».

Додаткове фінансування для виконання ЄПС залучається через Інструмент розвитку співробітництва (Development Cooperation Instrument), Європейський інструмент розвитку демократії та захисту прав людини (European Instrument for Democracy and Human Rights) та Інструмент підтримки стабільності та миру (Instrument contributing to Stability and Peace), а також позики

Європейського інвестиційного банку та Європейського банку реконструкції та розвитку.

Принцип диференціації глибини взаємин та індивідуальний підхід до розбудови двостороннього партнерства між ЄС та країнами-сусідами в рамках ЄПС супроводжується різним за обсягом та напрямками фінансуванням заходів відповідно до Плану дій кожної окремої держави.

Фінансування ЄПС для Алжиру на 2014–2017 рр. закладено в розмірі 121–148 млн. євро. У 2014 р. обсяг фінансування ЄПС для Алжиру становив 26,3 млн. євро, з них 16,3 млн. євро було спрямовано на реформу суддівської системи та розвиток громадянського суспільства, 10 млн. євро – на реформу ринку праці та створення нових робочих місць [2, с. 50].

Бюджет ЄПС для Єгипту на 2014–2015 рр. становив 210–257 млн. євро. У 2014 р. у рамках ЄПС було надано 115 млн. євро: на подолання бідності, соціально-економічний розвиток регіонів та соціальний захист населення – 47 млн. євро; на підвищення рівня життя в країні та захист навколишнього середовища – 68 млн. євро [2, с. 50].

Фінансування ЄПС для Лівії на 2014–2015 рр. було передбачено в обсязі 36–44 млн. євро, з яких 8 млн. було спрямовано на підтримку демократії в 2014 р., тоді як співробітництво за іншими напрямками було тимчасово призупинено (до стабілізації ситуації в країні) [2, с. 51].

Динамічним було співробітництво ЄС із Марокко в рамках ЄПС у 2014 р.: 90 млн. євро виділено на фінансування забезпечення недискримінаційного доступу населення до базових соціальних послуг; 70 млн. євро – на підтримку розвитку демократії, верховенства права та мобільності населення; 58 млн. євро – на зростання зайнятості та створення нових робочих місць. Очікуваний обсяг фінансування ЄПС для Марокко на 2014–2017 рр. становить 728–890 млн. євро [2, с. 52].

У 2014 р. фінансування ЄПС для Тунісу здійснювалося за трьома напрямками: проведення соціально-економічних реформ, у т. ч. націлених на досягнення стабільного економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності національної економіки та посилення економічної інтеграції з ЄС – 100 млн. євро; становлення засадничих принципів демократії – 41 млн. євро; стабільний розвиток регіонів – 28 млн. євро. Бюджет ЄПС для Тунісу на 2014–2015 рр. становив 202–246 млн. євро [2, с. 53].

У рамках ЄПС Європейський Союз надає країнам підтримку у таких чотирьох сферах:

- економічна інтеграція та доступ до європейських ринків (імпорт ЄС із країн-партнерів за ЄПС у 2014 р. становив 117 млрд. євро, експорт – 136,2 млрд. євро [2, с. 33]);
- фінансова підтримка (грантова допомога в обсязі 12 млрд. євро за період 2007–2013 рр. [1]);
- спрощення візового режиму;
- технічна та політична підтримка.

ЄС виокремлює 25 напрямів для реалізації співробітництва в рамках ЄПС: енергетика; охорона здоров'я; розвиток малого та середнього бізнесу; санітарний та фітосанітарний контроль; управління державним бюджетом; державні закупівлі; ринкова конкуренція; митний контроль; оподаткування; торгівля; сільське господарство; захист прав споживачів; статистика; громадянська оборона; зміни клімату; захист навколишнього середовища; рибальство та охорона приморських територій; захист прав інтелектуальної власності; космічна галузь; освіта, молодь та культура; зайнятість та

соціальний захист; транспорт; інформаційне суспільство; мобільність населення; судова система та внутрішні справи; дослідження [3].

Серед усіх країн – учасників ЄПС Європейський Союз виокремлює дві країни Північної Африки як такі, що демонструють найбільший прогрес у трансформації суспільно-економічного життя, що створює сприятливі умови для посилення співробітництва в рамках ЄПС: Марокко і послідовне дотримання курсу на проведення реформ; Туніс та суттєві кроки та шляху до демократизації [4, с. 2].

У межах реалізації ЄПС у 1998 р. було підписано Угоду про асоціацію між ЄС та Тунісом, у 2000 р. – між ЄС та Марокко, у 2004 р. – між ЄС та Єгиптом, у 2005 р. – між ЄС та Алжиром. Переговори щодо підписання Угоди про асоціацію між ЄС та Лівією було тимчасово призупинено у 2011 р. [2, с. 31–32].

Європейський Союз – основний торговельний партнер країн Північної Африки (рис. 1). Так, частка ЄС в експорті Лівії в 2014 р. становила 73,7%, Тунісу – 71,6%, Марокко – 63,8%, Алжиру – 62,2%. Частка ЄС в імпорті окремих північноафриканських країн у 2014 р. також була більшою за 50%: Тунісу – 63,9%, Алжиру – 53,4%, Марокко – 50,3%.

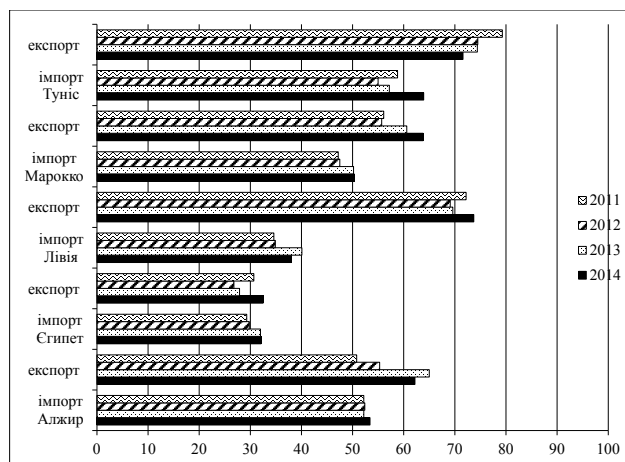

Рис. 1. Частка ЄС у торгівлі країн Північної Африки, %

Джерело: побудовано автором за [2, с. 33]

Динаміка торгівлі країн Північної Африки з Євросоюзом суттєво різниться залежно від країни (табл. 1). Серед основних тенденцій 2011–2014 рр. можна виокремити: скорочення частки ЄС у експорті Тунісу, тоді як у вартісному вимірі обсяг експорту залишався практично незмінним; обсяг

Таблиця 1
Обсяг торгівлі країн Північної Африки з ЄС, млрд. євро

		2011	2012	2013	2014
Алжир	експорт	27,85	32,76	31,97	29,36
	імпорт	17,31	21,12	22,39	23,41
Єгипет	експорт	9,61	8,52	7,97	8,57
	імпорт	14,13	15,36	14,94	16,97
Лівія	експорт	10,45	32,83	23,21	12,48
	імпорт	2,20	6,37	7,84	5,33
Марокко	експорт	8,88	9,33	10,05	11,00
	імпорт	15,41	16,94	17,29	18,25
Туніс	експорт	9,91	9,53	9,35	9,34
	імпорт	11,04	11,21	11,17	11,02

Джерело: побудовано автором за [2, с. 31–32; 5]

експорту Марокко до ЄС стабільно зростає; обсяг імпорту європейської продукції до Алжиру зріс із 17,31 млрд. євро в 2011 р. до 23,41 млрд. євро в 2014 р., тоді як частка європейського імпорту зросла тільки на 1,2%; обсяг імпорту з ЄС до Тунісу становив щорічно близько 11 млрд. євро.

Дві країни Північної Африки – Лівія та Алжир – нетто-експортери продукції до ЄС, тоді як інші – нетто-імпортери (рис. 2).

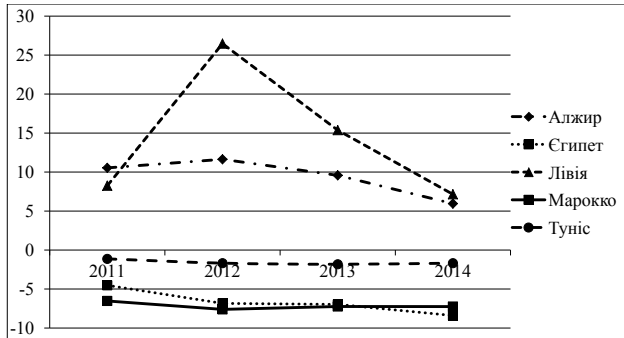

Рис. 2. Баланс торгівлі країн Північної Африки з ЄС, млрд. євро

Джерело: побудовано автором за [2, с. 33;5]

Позиції Лівії та Алжиру зумовлені їх орієнтацією на експорт до Європейського Союзу мінерального палива та паливно-мастильних матеріалів, частка яких в експорті Алжиру в 2011–2014 рр. була вищою за 96%, Лівії – за 98% (табл. 2). Високою є частка товарів групи SITC-3 в експорті Єгипту до ЄС – 45–50%, тоді як найменшою у Тунісу – 13–16% і Марокко – 1–4%.

Таблиця 2

Частка мінерального палива та паливно-мастильних матеріалів (SITC-3) у торгівлі країн Північної Африки з ЄС, %

		2011	2012	2013	2014
Алжир	імпорт	5,3	11,4	10	5,3
	експорт	97,6	97,7	98,2	96,7
Єгипет	імпорт	11	15,3	12	10
	експорт	51,3	50,7	45,7	48,9
Лівія	імпорт	27,2	34,3	27,1	29,3
	експорт	98,3	99,7	98,8	98,4
Марокко	імпорт	9,4	13,7	14,8	12,3
	експорт	1,5	1,8	4,1	1,5
Туніс	імпорт	10,5	12,3	12,7	14
	експорт	14,4	16,2	14,2	13,5

Джерело: побудовано автором за [2, с. 35]

Хоча країни Північної Африки й імпортують мінеральне паливо та паливно-мастильні матеріали з ЄС: Лівія – близько 30% від структури імпорту з ЄС, інші країни – 5–15%.

Незважаючи на те що ЄС – основний торговельний партнер Єгипту, на шляху взаємної торгівлі та руху капіталу залишається низка регуляторних бар'єрів, обмежень та інших перепон.

Єгипет продовжує застосовувати імпорتنі мита та заборони. Введено податок на імпорт рису, мармуру та граніту, металолому та піску; заборону на імпорт розчинників (ефірних та на основі продуктів нафтопереробки), кварцу, тальку, марганцю та польового шпату.

У січні 2014 р. Єгипет в односторонньому порядку призупинив на рік реалізацію Угоди щодо зниження тарифів на ввезення легкових

автомобілів. Було заборонено імпорт мотоциклів та триколісних транспортних засобів терміном на рік і запчастин – на три місяці. Але вже в травні 2014 р. було дозволено їх увезення в країну для особистого використання та імпорту компонентів для використання у виробництві транспортних засобів (двигуни, шасі), але продовжено заборону на імпорту у торгових цілях.

Що стосується руху капіталу та поточних платежів, то Центральним банком Єгипту було введено низку обмежень. Деякі обмеження щодо валютної активності фізичних осіб досі залишаються у дії. Тоді як фізичним особам Центральний банк гарантує репатріацію прибутку та дивідендів без будь-яких обмежень. Окрім того, було встановлено 10-відсотковий податок на доходи від приросту капіталу та дивіденди і 5-відсотковий податок – на багатство для компаній чи осіб, щорічний прибуток/дохід яких перевищує 1 млн. єгипетських фунтів [6, с. 10].

У рамках підготовки до майбутніх переговорів щодо підписання Угоди про розширену та всеосяжну зону вільної торгівлі (ЗВТ+) ЄС та Єгипту, незалежна підрядна організація здійснює оцінку переваг та потенційних наслідків від формування ЗВТ+. Попередні переговори між зацікавленими сторонами ще досі не відбулись.

У сфері митного регулювання у квітні 2014 р. Єгипет ратифікував Конвенцію щодо преференційного режиму для правил походження товарів із Середземномор'я. Конвенція вступила в силу для Єгипту з 1 червня 2014 р.

Щодо заходів санітарного та фітосанітарного контролю, то Єгипет є членом програми ЄС, керівництво якою здійснює Європейська агенція з безпеки харчових продуктів (European Food Safety Agency).

За напрямом співробітництва щодо гармонізації технічних регламентів було представлено 10 нових стандартів специфікацій для імпортих автомобілів та запчастин. Ці стандарти вже були застосовані до автомобілів місцевого складального виробництва й орієнтовані на недопущення на ринок Єгипту транспортних засобів та запчастин низької якості чи таких, що не відповідають міжнародним стандартам.

Також Єгипет проявляє зацікавленість до взаємодії з ЄС у рамках політики морської безпеки і визнає необхідність посилення координації дій у морських питаннях.

Незважаючи на те що ЄС – це основний торговельний партнер Марокко, реалізація економічного співробітництва між партнерами в рамках ЄПС супроводжується виникненням поодиноких гострих конфліктних ситуацій. До однієї з таких у лютому 2014 р. призвела реформа системи ввізних мит ЄС на овочі та фрукти, яка ускладнила доступ марокканської продукції на європейський ринок. Сторонам вдалося досягти компромісу тільки у липні 2014 р. Своєю чергою, Марокко були введені імпорتنі квоти на окремі товарні групи. А ЄС нагадав про необхідність дотримуватися взятих Марокко міжнародних зобов'язань у сфері лібералізації торгівлі, у т. ч. як члена СОТ.

Уряд Марокко проводить податкову реформу у тісній співпраці з ЄС. Реформування торкнеться оподаткування сільгоспвиробників, прямих податків та прогресивної ставки оподаткування.

Щодо співпраці у сфері державних закупівель, то Марокко було законодавчо закріплено принцип єдиного загальнодержавного підходу до проведення державних закупівель у всіх секторах економіки,

підвищено прозорість процесу та спрощено процедуру оскарження рішень, встановлено преференції для участі малого та середнього бізнесу.

У сфері наближення законодавства Марокко до стандартів ЄС слід відзначити прийняття Закону про свободу цін та вільну конкуренцію, Закону про Раду з питань конкуренції, Закону про захист інтелектуальної та комерційної власності.

За фінансової підтримки ЄС відбувається конвергенція законодавчої бази Марокко з міжнародними стандартами контролю, внутрішнього аудиту та оцінки державної політики, і розширення повноважень Рахункової палати як органу, що здійснює зовнішній аудит.

Реалізуються й заходи в аграрному секторі відповідно до плану, розробленому в рамках національної стратегії розвитку «Зелене Марокко». Зокрема, був прийнятий Закон про органічне виробництво сільськогосподарської продукції та продуктів аквакультури.

У рамках підготовки двосторонніх переговорів ЄС – Марокко щодо укладання Угоди про правила визначення країни походження товарів Марокко підвищило якість відповідної інфраструктури за технічної допомоги ЄС.

Серед основних досягнень останніх років ЄПС для Марокко у соціальній сфері можна виокремити прийняття Закону про перепідготовку кадрів у рамках відповідної двосторонньої програми співробітництва Марокко та ЄС, який є важливим кроком на шляху гармонізації законодавства партнерів у сфері зайнятості та соціального захисту населення. Також були прийняті закони про безпеку та гігієну праці, про виплату компенсацій у випадку нещасного випадку на робочому місці та ін.

Партнерами було продовжено тресторонній діалог із соціальних питань за участю Уряду та профспілок Марокко і консультантів ЄС, у межах якого розглядається можливість прийняття законопроектів щодо державно-приватного партнерства та діяльності банків.

За підтримки ЄС у 2014 р. у Марокко було проведено Шостий загальний перепис населення та житлового фонду, який охоплював і питання маятникової міграції, стану навколишнього середовища, рівня освіти, умов проживання населення та стану здоров'я [7, с. 9–12].

Ефективним є співробітництво між ЄС та Тунісом у рамках ЄПС. Зокрема, Туніс ратифікував Конвенцію щодо преференційного режиму для правил походження товарів із Середземномор'я, яка набула чинності для Тунісу із січня 2015 р.

Щодо співпраці у сфері санітарного та фітосанітарного контролю, то протягом останніх років було здійснено чотири візити європейських експертів до туніських лабораторій, спрямовані на досягнення порозуміння щодо стандартів безпеки харчових продуктів.

У 2015 р. було продовжено адаптацію законодавства Тунісу до європейських стандартів у рамках підготовки до підписання з ЄС Угоди з оцінки відповідності та визнання промислових виробів у пріоритетних секторах (електричні та електронні вироби, будівельні матеріали).

Туніс запустив процес розробки нової стратегії розвитку сільського господарства, що включатиме й комплексний розвиток сільських районів, й економічну та соціальну інтеграцію вразливих груп населення. На підтримку цієї ініціативи ЄС започаткував спеціальну програму допомоги в обсязі 10 млн. євро щорічно.

Тісною є взаємодія між партнерами у сфері захисту прав інтелектуальної власності – відбувається адаптація законодавства Тунісу до європейських стандартів. Із конкретних заходів слід відзначити підписання з Європейським патентним відомством Угоди про визнання європейських патентів у липні 2014 р.

Під керівництвом Євростату відбувається комплексна адаптація національної системи статистики Тунісу до системи статистики ЄС. Зокрема, Європейським бюро статистики було розроблено низку рекомендацій щодо підвищення ефективності системи статистичного обліку Тунісу.

Особливу увагу ЄС приділяє розвитку малого та середнього підприємництва в Тунісі та реалізує низку заходів за такими напрямками, як розробка національної політики Тунісу у сфері сприяння розвитку малого та середнього бізнесу, внесення змін до Закону про банкрутство, посилення державної підтримки стартапів, розробка конкретних заходів підтримки жінок-підприємців, посилення кооперації між сферою освіти та бізнесом, спрощення доступу до фінансування.

У рамках ЄПС ЄС у повному обсязі фінансує останній етап реалізації стратегії сталого розвитку Тунісу. За підтримки ЄС здійснюються і податкова реформа, і розробка Закону про конкуренцію та вільне ціноутворення (законопроект націлений на зменшення державного втручання в економіку), і спрощення процедури державних закупівель (вже відбувся запуск системи електронних закупівель у 10 секторах) [8, с. 10–12].

Тісною є співпраця у рамках ЄПС у сфері освіти та науки.

FP-7 – Сьома рамкова програма ЄС із досліджень та технологічного розвитку (грантова програма), основний інструмент фінансування досліджень у Європі, який передував програмі «Горизонт-2020» (табл. 3).

Таблиця 3

Участь країн Північної Африки у програмі FP-7 у 2007–2013 рр.

	Спільні дослідницькі програми		Дослідницькі потужності		Підписані угоди
	Пропозиції	Прийняті пропозиції	Пропозиції	Прийняті пропозиції	
Алжир	156	26	63	19	32
Єгипет	591	80	156	40	95
Лівія	30	3	8	2	2
Марокко	468	92	128	34	93
Туніс	410	65	129	37	87

Джерело: побудовано автором за [2, с. 40]

Таблиця 4

Участь країн Північної Африки у програмі Erasmus+ у 2014 р., проекти

	Обмін молоді, тренінгові програми та співробітництво молодих фахівців	Участь у Європейській волонтерській програмі	Участь у менторських програмах
Алжир	74	8	0
Єгипет	323	23	41
Лівія	0	0	4
Марокко	223	10	6
Туніс	389	10	33

Джерело: побудовано автором за [2, с. 43]

Таблиця 5

**Кількість Шенгенських віз за окремими категоріями,
наданих громадянам країн Північної Африки 2013 р., тис.**

	Алжир	Єгипет	Лівія	Марокко	Туніс
Короткострокові візи (С)	318,15	126,18	68,07	341,15	130,41
із них мультівізи (MEV-С)	118,46	39,28	39,79	150,38	49,48

Джерело: побудовано автором за [2, с. 41]

Країни Північної Африки є активними учасниками програм ЄС у сфері обміну студентами, науковцями та молодими спеціалістами. Зокрема, беруть участь у Erasmus+ – грантовій програмі з підтримки мобільності та співробітництва молоді (табл. 4).

Однією зі сфер співпраці ЄС із країнами-партнерами є спрощення візового режиму, і північноафриканські країни активно долучаються до цього процесу. У 2013 р. найбільше короткострокових віз було надано громадянам Марокко – 341,15 тис. і громадянам Алжиру – 318,15 тис. (табл. 5). Проте питання нелегальної міграції з країн Північної Африки до країн ЄС, особливо Франції, із подальшим нелегальним працевлаштуванням на роботу, що не потребує спеціальної кваліфікації, зберігає свою актуальність.

ЄС планує продовжити співробітництво з північноафриканськими партнерами в рамках ЄПС і в наступні роки, диференційовано визначаючи для кожного повноцінного учасника ЄПС пріоритетні напрями співпраці.

Європейські експерти, ґрунтуючись на досягненнях Єгипту в імплементації Плану дій ЄПС у попередні роки, визначили такі орієнтири для подальшої реалізації ЄПС: внесення правок у закони відповідно до нової Конституції та міжнародних стандартів; створення сприятливих умов для розвитку незалежного громадянського суспільства як рушія політичного та соціально-економічного зростання країни шляхом прийняття законодавчої бази з регулювання діяльності неурядових організацій (НУО) та роз'яснення положень ст. 78 Кримінального кодексу щодо фінансування НУО; подовження дії мораторію на смертну кару; дотримання належної правової процедури та забезпечення умов утримання ув'язнених, що визначені міжнародними стандартами, та надання міжнародним спостерігачам доступу до ув'язнених; припинення практики застосування військових судів до цивільних осіб; розслідування всіх випадків насильства та притягнення винних до відповідальності з особливою увагою на дотримання прав жінок та принципу гендерної рівності; забезпечення права мігрантів та біженців на притулок відповідно до положень Конституції та міжнародних стандартів; досягнення макроекономічної стабільності, зміцнення системи управління державними фінансами та проведення необхідних економічних реформ, зниження бар'єрів у торгівлі та забезпечення дотримання дорожньої карти зниження тарифів; забезпечення соціального захисту, особливо найменш захищених верств населення, та удосконалення системи соціального захисту [6, с. 3–4].

Напрямами подальшого співробітництва ЄС та Марокко в рамках ЄПС визначено: прискорення темпів адаптації законодавчої бази до нової Конституції, створення органів та введення у дію механізмів, які в ній передбачені; підвищення ефективності Вищої ради юстиції та проведення судової реформи відповідно до Національної хартії боротьби з корупцією, з особливим акцентом

на процедуру провадження справ у цивільному та кримінальному судах, організацію суддівства та статус суддів; створення спеціального органу з боротьби проти усіх форм дискримінації, а також боротьба з усіма формами насильства щодо жінок, мігрантів та дітей, особливо у сільській місцевості; гарантування права на свободу думки та зібрання, створення громадських організацій; скасування переслідувань та позбавлення волі журналістів на основі положень Кримінального кодексу та Закону про протидію тероризму, і консультації зацікавлених сторін; посилення ролі громадянського суспільства у сфері розробки, моніторингу та оцінки державної політики, у т. ч. введення права на подання петицій та клопотань; поглиблення зближення Марокко та ЄС шляхом реалізації плану конвергенції; сприяння збалансованому регіональному розвитку, боротьба з між- та внутрішньорегіональною нерівномірністю розвитку територій, підтримка конкурентоспроможності приватного сектору та збільшення його внеску в регіональний розвиток; забезпечення рівного доступу населення до базових соціальних послуг; розробка комплексної та всеосяжної стратегії зайнятості й ефективної професійної підготовки, середньої спеціальної та вищої освіти, адаптованої до потреб марокканської економіки задля скорочення тіньового сектору економіки; посилення боротьби з бідністю та зменшення соціальної нерівності (особливо за ознакою статті та регіону походження) через перегляд системи соціального захисту (перехід від узагальненої системи до субсидіювання найбільш незахищених та найбідніших верств населення); переговори щодо створення ЗВТ+; реалізація партнерства у сфері мобільності населення, у т. ч. через переговори щодо спрощення візового режиму та реадмісію [7, с. 3–4].

У План дій ЄПС для Тунісу на наступні роки закладені такі напрями співпраці: внесення змін у законодавство відповідно до положень нової Конституції з акцентом на закріплення свободи думки та прав жінок і розробка механізмів попередження катувань; удосконалення законодавства у сфері судочинства, введення в дію механізмів правосуддя на перехідний період, сприяння співробітництву цивільних та кримінальних судів; удосконалення законодавства щодо закріплення правового статусу біженця, мігранта та прохачів притулку; реформа сектору безпеки, у т. ч. поліції та прикордонної служби; розробка, прийняття та виконання плану реалізації макроекономічних реформ, націлених на збалансування державного бюджету, вирівнювання економічного розвитку регіонів, удосконалення системи управління державними фінансами та політики у сфері державних закупівель, розвиток фінансового сектору, одночасне впровадження механізму субсидіювання електроенергії та програм цільової підтримки домогосподарств; розвиток бізнес-середовища за рахунок посилення ринкової конкуренції; впровадження програм державно-приватного партнерства, залучення внутрішніх та іноземних інвестицій, і спрямування державних

коштів на створення нових робочих місць, особливо для молоді; спрощення адміністративних процедур; проведення переговорів щодо створення ЗВТ+; прискорення переговорів із питань повітряного сполучення [8, с. 4].

Висновки. Європейська політика сусідства є важливим інструментом співробітництва Європейського Союзу з країнами Північної Африки, особливо з повноцінними учасниками ЄПС – Єгиптом, Марокко та Тунісом. На це вказують уже отримані позитивні результати ЄПС та її пролонгування на наступні роки.

Незважаючи на пріоритетність сфери торгівлі для північноафриканських країн та отримання доступу до європейських ринків, співпраця в рамках ЄПС реалізується за багатьма напрямками як

в економічній сфері, так і поза нею, що зумовлює глибинні трансформації та економічні перетворення у державах-партнерах у напрямі демократизації, розвитку громадянського суспільства, сталого розвитку та закріплення засад ринкової економіки.

Слід відзначити, що країнам Північної Африки доцільно більше уваги приділити можливостям та перевагам, які надає ЄПС, використовуючи їх ефективно та повною мірою для досягнення стабільного та гармонійного соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку, і включення у світове господарство як потужних економічних гравців та експортерів високоякісної готової продукції, що відповідає міжнародним стандартам, а не в якості постачальників сировини та напівфабрикатів.

Список літератури:

1. European Neighbourhood Policy (ENP)[Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/enp/about-us/index_en.htm
2. Implementation of the European Neighbourhood Policy Statistics // Joint staff working document SWD (2015) 77 final. – Brussels, 2015. – 61 p.
3. The Benefits of European Neighbourhood Policy (ENP) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/enp/which-are-the-benefits/index_en.htm
4. Implementation of the European Neighbourhood Policy Partnership for Democracy and Shared Prosperity with the Southern Mediterranean Partners Report// Joint staff working document SWD (2015) 75 final. – Brussels, 2015. – 15 p.
5. Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat>
6. Implementation of the European Neighbourhood Policy in Egypt. Progress in 2014 and recommendations for actions// Joint staff working document SWD (2015) 65 final. – Brussels, 2015. – 14 p.
7. Mise en oeuvre de la politique européenne de voisinage au Maroc. Progris réalisés en 2014 et actions a mettre en oeuvre // Document de travail conjoint des services SWD (2015) 70 final. – Brussels, 2015. – 16 p.
8. Mise en oeuvre de la politique européenne de voisinage en Tunisie. Progris réalisés en 2014 et actions a mettre en oeuvre // Document de travail conjoint des services SWD (2015) 73 final. – Brussels, 2015. – 16 p.

Шеремет О. В.

Национальный авиационный университет

ЕВРОПЕЙСКАЯ ПОЛИТИКА СОСЕДСТВА В СЕВЕРОАФРИКАНСКОМ КОНТЕКСТЕ

Резюме

Статья посвящена анализу сотрудничества стран Северной Африки с Европейским Союзом в рамках Европейской политики соседства. Раскрыты сущность, принципы, механизмы финансирования и направления реализации ЕПС. Проанализирована взаимная торговля ЕС и стран Северной Африки, дана оценка их сотрудничества в экономической сфере и в пределах ЕПС. Установлены направления модификации ЕПС для североафриканских партнеров ЕС.

Ключевые слова: Европейская политика соседства (ЕПС), страны Северной Африки, ЕС, ENP, торговля.

Sheremet O. V.

National Aviation University

EUROPEAN NEIGHBOURHOOD POLICY IN THE NORTH AFRICA CONTEXT

Summary

The article deals with analysis of North Africa countries collaboration with the European Union under the European Neighbourhood Policy. The essence and principles, financial instruments and thematic areas of the ENP were defined. The analysis of bilateral trade between the EU and North Africa countries was done, as well as analysis of peculiarities of their cooperation in the economic sphere and under the ENP. The areas of further European Union collaboration with North Africa countries under the ENP were determined.

Key words: European Neighbourhood Policy (ENP), North Africa countries, EU, ENP, trade.